

Mine gentagne forsikringer om, at kvinder skam *ikke* er overlegne m. h. t. intuition, moral eller noget andet, og den tilsvarende direkte eller indirekte fremhævelse af mænds ligeværd i så henseende, får mig til at tænke på en gammel jødisk professor fra Wien, som jeg traf i England kort efter krigen. Han havde viet en stor del af sit liv til et værk, der endeligt og afgørende skulle bevise, at jøder *ikke* er mere intelligente end andre folk eller etniske grupper. Lignende motiver driver veluddannede negre til at protestere mod den almindelige påstand om at negre er så vitale, rytmiske og musikalske. I alle disse tilfælde kan det se ud som de pågældende indstændigt frabeder sig æren af at få tilskrevet egenskaber, der jo i sig selv er værdifulde, og det kan nok tage sig besynderligt ud uden nærmere begrundelse. Hvorfor dog have så travlt med at fraskrive sig *pæne* egenskaber, uanset om det er bevist eller ej, at det pågældende køn eller den pågældende race har dem?

Hvad man fraskriver sig — i dette tilfælde som kvinde — er imidlertid ikke muligheden for *personligt* at sidde inde med disse gode egenskaber, men derimod alle de associationer, der følger med. For det første er alt, hvad vi kan kalde gruppebehandling af mennesker begrænsende og skadeligt for individerne, der bliver presset ind i en form, positiv eller negativ, og derved berøves deres individualitet. For det andet er i alle de her nævnte tilfælde, som i øvrigt i mangt og meget er parallelle, den ene, eller de få gode egenskaber betragtet som den eneste (utilstrækkelige) kompensation for en masse negative egenskaber, der pådattes de pågældende grupper med samme sikkerhed, som man pådutter dem den ene eller de få gode træk. Det er som at trykke på knapper, og resultaterne er kun altfor velkendte: kvinderne har jo intuition — men til gengæld ikke fornuft, logik, sandhedstrang, ærlighed osv., osv. Jøder er så intelligente, men de er uhæderlige, griske, asociale, osv., osv. Negre kan rytme, men de er barnagtige, tyvagtige, dovne, uintelligente, osv., osv. Ikke så sært at man gerne frabeder sig den lillebitte positive etikette, som skal være stikordet til alt det andet, der i de magthavendes interesse prakkes en på som medlem af en bestemt gruppe, et køn, en race eller en nation.

Den uudryddelige uretfærdighed, der følger med gruppebehandling på alle planer, selv når den sker i god mening — og det sker ofte i vores gruppe-bevidste tid — virker til alle sider, både på »genstandene« og betragterne, ja selv derudover. Under Eichmannprocessen i Jerusalem — og så ofte før og siden — så man således tydelige bestræbelser fra jødisk side (det gjaldt særligt anklagemyndigheden) på at stille de jødiske ofre for de nazistiske forfølgelser i absolut særklasse. Man søgte f. eks. at understrege, at de havde handlet mere fatalistisk, mere passivt, end andre gjorde eller ville have gjort. Man ville sikkert dermed bevidst fremhæve jødernes skæbnebevidste offerlam-holdning, og ubevidst ville man måske opnå andre ting, som en meget begavet kvinde, *Hannah Arendt* (der selv er jøde) har påpeget. Men hvad man virkelig opnåede ved dette forståelige udskillelses- og gruppebetragtningforsøg, var 1) på en måde at forringe bødlernes skyld ved at gøre folkemordet på jøderne til noget skæbnebestemt, 2) at fremkalde uvilje hos alle ikke-jødiske elementer ved understregning af »det udvalgte folk« holdningen (udvalgt selv i elendigheden) og 3) at demonstrere upåkrævet illoyalitet mod de mange andre ofre for nazifølgelserne. Selv med det positive formål at ville drage uret frem, kan man altså komme til at begå uret med en generaliserende gruppebetragtning. Meget værre bliver det naturligvis når gruppebetragtningen og holdningen til gruppen anlægges i negativ hensigt. Og når gruppen det drejer sig om udgør halvdelen af menneskeheden, tør det nok siges at gruppebetragtningen bliver en alvorlig sag.

Det er altså udfra både sundt instinkt og rationelt underbygget motivering man som kvinde må vægre sig mod at få egenskaber påduttet som *kønsegenskaber*, og det hvadenten det drejer sig om gode eller dårlige egenskaber. Instinkt, eller måske rettere den åndelige (og undertiden også fysiske) selvholdelsesdrift afviser den indskrænkende og ofte lammende virkning af gruppebetragtningen og henholder sig til de langt mere påfaldende *ligheder* mellem mennesker, her mennesker af forskelligt køn — altså stik modsat både maskuliniteten og den potentielle matrialkalisme, der begge understreger forskellene

i håb om henholdsvis at bevare status quo og at bringe det hidtil undertrykte køn ovenpå. Hvad den rationelle motivering angår, har ingen undersøgelse hidtil kunnet vise, at nogle af de væsentlige menneskelige egenskaber, som intelligens, følsomhed, ærlighed, trofasthed, energi eller deres negative modstykker skulle følge bestemte fordelingslinier efter køn eller race. Tværtimod: de menneskelige egenskaber synes — som venteligt — at være grundigt blandet og velfordelt over hele den brogede menneskeskare, der befolker jorden.

Hvad der findes fra naturens hånd er således en sådan vidfordeling af alle gode og slette og neutrale egenskaber og træk indenfor enhver større gruppe — og så kan enkelte af disse egenskaber så opelskes med mere eller mindre held i bestemte omgivelser. Under bestemte forhold kan der også af ganske irrationelle grunde blive rettet søgelys mod bestemte træk hos bestemte grupper — og så er de træk der naturligvis, for det var de i forvejen, men det bliver gruppebehandlingen ikke mere retfærdig eller bedre fornuftbegrunder af. Sådanne fremhævede egenskaber og tendenser bliver og er i historiens løb blevet draget i den grad i forgrunden, at alt andet er overskygget af dem, så de i praksis er blevet enerådende. Sådanne dannes kulturmønstre til alle tider. Det næste skridt er så at disse kulturmønstre tages for selve menneskenaturen. Som man kan overbevise sig om ved det flygtigste blik på andre historiske perioder og andre kulturer andre steder på jorden, er der ikke den besynderlighed, perversion eller forbrydelse, fra barnemord og forældremord til de ejendommeligste kønsceremonier, der ikke til en eller anden tid eller på et eller andet sted har været betragtet som udslag af selve samfundsordenen og selve menneskenaturen. Hvad vi kalder moral viser sig at være et spørgsmål om geografisk beliggenhed og om historisk periode snarere end om menneskenaturen. Det er for øvrigt i særlig grad kvindelige antropologer, der har påvist og bevist denne kulturrelativitet særlig *Ruth Benedict* og *Margaret Mead*, og det er jo af gode grunde de har været særlig interesseret i den side af sagen, mens deres mandlige kolleger har været mere interesseret i at påvise linier og sammenhænge.

På samme måde som kulturer — og milieuer inden for en kultur (de er ofte så indbyrdes forskellige som forskellige kulturer) — kan udvikle og fremhæve bestemte adfærdsmønstre, særlig kønsadfærdsmønstre, kan de udvikle og fremhæve visse personlige egenskaber så de synes at være gennemgående køns-træk, og tilsvarende undertrykke andre egenskaber, så at de aldrig eller kun i yderste undtagelsestilfælde kommer til udtryk. Og i løbet af nul komma fem er disse fremhævede træk og egenskaber så for både ofre og magthavere simpelthen blevet lig med det pågældende køns natur og væsen, og der skal betydeligt mere end ord og statistik til at rokke ved overbevisningen om disse kønsstereotyper. I enhver forsamling sidder der stadig herrer og damer, der uanset, hvad der tales til dem om, og uanset, hvad der forelægges af realiteter og beviser, hårdnakket siger — til sig selv eller til sidemanden eller højt, til forsamlingen: »Jamen, alligevel — der er nu altså noget der hedder det evigt kvindelige og det evigt mandlige.«

De sidder for øvrigt ikke bare i forsamlinger, de går jævnligt rundt og taler til forsamlinger, de taler også i radio og fjernsyn, de skriver, lader sig interviewe osv. — og nogle af dem har stor autoritet, fordi de et sted på vejen har lagt sig en akademisk titel til (det har næsten magisk virkning, i alt fald når man støtter fordomme — når man går mod fordomme, er en sådan titel nærmest et handicap, som jeg ved af personlig erfaring). De lader sig ikke overbevise om nogetsomhelst, og det vil også være ørkesløst at prøve at overbevise dem. Hvad man kan prøve på er derimod at tale udenom dem og bagom dem til mennesker man kommer udfor, og således videreføre den omfattende sabotagearbejde mod køns- og andre fordomme, altid i taknemlighed over at sabotagen hertilands kan drives med betydelig støtte, hvad der jo langtfra er tilfældet andetsteds i verden. Her kan vi både tale og sabotere, og skam få dem der ikke gør det — ikke for kvindekønnets skyld, men for alles og sin egen.

Aha, siger den læser, der ikke i forvejen havde sat etikette på mig, på indeværende tidspunkt, det er en af de her kvindemennesker der skal have bevist at der ingen forskelle er mellem

kønnene udover den berømte lille, men det er jo naivt, for al den relativitetssnak gælder måske for U-landene, men ikke her.

Stop en halv og lad mig straks og utvetydigt fastlægge, at der her tales om de menneskelige egenskaber der ved simpel iagttagelse kan konstateres at befinde sig fordelt blandt alle menneskenes børn, i ulige grader, men ikke efter køns- og race-linier. De kønsegenskaber der er direkte afhængige af kønnenes rolle i formeringen vil i alt fald jeg ikke bestride *realiteten af* (selvom nogle — således Simone de Beauvoir — gør det for at komme f. eks. moderkærligheden helt til livs). Jeg vil endda ikke bestride realiteten af de sekundære egenskaber, der afledes af kønsforskellene og fremelskes af kulturen og milieuet ja, end ikke af de forestillinger om dem der hersker. Forsåvidt de eksisterer og har virkninger er de jo *reelle* nok. Men det må tilføjes så nødtigt det høres, at forsåvidt som de er »samfunds-fabrikerede«, er de også underkastet menneskelig indflydelse fremover — altså kan de ændres. Og ændres skal i alt fald mange af disse forestillinger om kønsegenskaber, om vi skal få mere ud af dette ene kostbare liv, hver af os har.

Ændret er de jo blevet, tit og ofte, men for at kunne ændre dem positivt og bevidst er det nødvendigt at forestille sig hvordan egenskaberne er blevet valgt og hvordan forestillingerne om dem som kønsegenskaber er opretholdt. Til den ende kan vi som eksempel kigge på en større radioudsendelse der i 1963 blev arrangeret om *kvinden* slet og ret. Den blev siden fulgt op af en række tv-udsendelser til at belyse kvindens øjeblikkelige stilling i mandssamfundet, og det var nydelige forsøg på at visualisere og give alment indtryk af denne og hin side af sagen, men det er vist tvivlsomt om den fik stillet sagerne overraskende eller givende op for ret mange, netop fordi den søgte at holde sig til *facts* og aldrig søgte at komme bag om eller udover disse *facts*. Til vores formål her er radioudsendelsen om »Kvinden« — en blanding af »glimt« i tale og sang og prosa — vitterligt nyttigere, netop fordi den gav indtryk — nok så flygtigt men dog indtryk — af en række forestillinger om kvinden, ikke bare som undertrykt størrelse i mandssamfundet, men som en drøm om idealkvinden (kvinderne). Hun (Kvinden med

stort) blev vendt og drejet som mor og elskerinde og veninde og kammerat og alt det der. Og sådan gør man jo ved festlige lejligheder, dels af kommercielle hensyn (mors dag!), dels for at lette kollektivets slette samvittighed overfor de forfordelte. Det fejlagtige hovedindtryk, sådan en frembæring af hyldester giver, er at samfundet i almindelighed i dag betragter kvinden som — man fristes til at sige som en pokkers ka'l. Og i alt fald som en yderst skattet institution. Det kan der jo sættes en lang række spørgsmålstejn ved. Men det interessante i denne forbindelse er ikke så meget det skæve hovedindtryk, men glimtene af hvad man kan kalde en art åndelig pin-up pige, svarende til den fysiske sex-symbol pin-up pige, der p. t. måtte være moderne. At der eksisterer en sådan åndelig og sjælelig pin-up-drømmekvinde, kan vel næppe undre nogen. Det mest iøjnefaldende ved hende i modsætning til sexsymbol-pin-up-perne, er hvor lidt hun dog har forandret sig i denne ende af verden siden historiens gry. Hun er — nåja, hun er *quindelig*, og på indeværende tidspunkt skulle det ikke være nødvendigt at gennemgå hvad deri ligger (se illustrationen s. 76).

Men der er stadig spørgsmålet tilbage om hvordan dette billede opstod. Og en drivsentimental sang fra den pågældende udsendelse gav i og for sig så godt et svar som noget på dette spørgsmål. I den slettest mulige dobbeltmoraliske hensigt og i den mest forlorne tone lød refrænet: »*Jeg er den kvinde du gør mig til.*«

Det er hun jo, kvinden, den individuelle kvinde såvel som den for det samfundsvedtagne standpunkt ideelle kvinde. Man kan dog have sine anelser om at hun er og kan være andet og mere ved siden af. *Det* kommer jo nemlig ganske an på, *hvordan* han vil have hende Men det kommer igen an på, *hvordan hun* vil have *ham*. Og så er vi jo kommet cirklen rundt.

Men kun tilsyneladende. For at kvinden skaber sit eget billede gennem manden og siden må rette sig efter det eller trodse det, som hun har evner og mod til — det er næppe noget særligt feminint. Med omvendt fortegn kan det samme siges om manden: også han skaber sit eget billede, og projicerer det, som det hedder på »psykologisk«, for at møde det igen i det andet køns